

NICOLAE DENSUȘIANU. CÂTEVA SCRISORI DIN PESTA

Daniel I. Iancu

Rezultatele muncii de cercetare efectuate de Nicolae Densușianu prin arhivele și bibliotecile din Transilvania și Ungaria se cunosc. Din punct de vedere strict cantitativ, în depozitele Bibliotecii Academiei Române din București se regăsesc nu mai puțin de 39 de volume manuscrise¹ care conțin rezultatele celor aproximativ 15 luni de muncă depusă în anii 1878-1879. Pornind de la ideea redactării unei lucrări care să redea cât mai veridic „revoluțiunea” lui Horea, care să se bazeze pe informații cât mai numeroase și diverse, Nicolae Densușianu reușește să adune peste 800 de documente privitoare la momentul 1784-1785², la care se adaugă un număr impresionant de acte referitoare la alte aspecte din istoria românilor.

Din perspectiva importanței rezultatelor muncii sale, este suficient dacă reamintim faptul că David Prodan îi dedică a sa *Răscoală a lui Horea*: „Memoriei lui Nicolae Densușianu închin această carte”³. Nici că se putea un mai mare elogiu adus de un istoric înaintașului său, însă explicația o regăsim câteva pagini mai departe, în *Prefața* aceluiași volum: „Nicolae Densușianu, la timpul său, când și-a scris adică monografia [...] a copiat, extras un material impresionant [...] de care m-am servit mereu, cum se va vedea, în cursul lucrării”⁴.

Din păcate, după cum se cunoaște, informațiile despre viața personală a lui Nicolae Densușianu sunt destul de puține, mai ales cele din perioada cercetării

---

¹ Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. 1, B.A.R. 1 – 1600, București, 1978, p. 98 – 102.

² Nicolae Edroiu, *Istoricul Nicolae Densușianu (1846 – 1911)*, în Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea*, Ediția Nicolae Edroiu, București, 2001, p. VIII.

³ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. 1, București, 1979, p. 5.

⁴ *Ibidem*, p. 10.

arhivelor și bibliotecilor din Transilvania și Ungaria⁵, astfel încât orice fel de izvor trebuie descifrat cu atenție pentru a desluși, dacă se poate, aspecte până acum neștiute sau doar ignorate de către cercetători.

În această categorie de izvoare documentare se înscriu și cele opt scrisori pe care le reproducem în anexe și care au fost redactate în perioada „pestană” a activității de cercetare derulată de istoricul din Densuș, ele încadrându-se cronologic între 10 noiembrie 1878 și 28 mai 1879. O parte dintre acestea sunt doar ciorne de scrisori, sau chiar variante cu aproximativ același conținut, dar cu nuanțe care țin fie de căutarea unei formule de exprimare cât mai clare și convingătoare, fie de intenția de a nu-și supăra destinatarul cu formulări prea abrupte sau insinuări nedorite.

Astfel, două dintre scrisori sunt adresate fratelui său Aron Densușianu⁶, două lui Ieronim Barițiu⁷ și patru lui Alexandru Roman⁸. După cum se observă toate cele

---

⁵ Date despre viața și activitatea lui Nicolae Densușianu, pe lângă numeroasele dicționare și enciclopedii care îl menționează destul de sumar, pot fi găsite, Nicolae Edroiu, *op.cit.*, p. V-XV; Alexandru Lapedatu, *Activitatea istorică a lui Nicolae Densușianu (1846 – 1911)*, în *Alexandru Lapedatu (1876 – 1950). Scrieri istorice*, Ediție de Camil Mureșan și Nicolae Edroiu, București, 2008, p. 80 – 108; Manole Neagoe, *Studiu introductiv la Nicolae Densușianu, Dacia preistorică*, ed. Victorela Neagoe și Manole Neagoe, București, 1986, p. 5 – 37; C. I. Istrati, *Nicolae Densușianu. Vieța și opera sa*, București, 1912; Daniel I. Iancu, *Preocupări de bibliologie la Nicolae Densușianu*, în *Transilvania*, nr. 5-6, 2012, p. 109-112; Ioachim Lazăr; Adela Herban, *Densușienii. Corespondență*, Cluj-Napoca, 2011; Daniel I. Iancu, *Istoricul Nicolae Densușianu în viziunea lui Pompiliu Teodor*, în volumul *In Memoriam Pompiliu Teodor*, edit. coord. Simion Molnar, Florin Ilieș, Deva, 2011, p. 80 – 89 ș.a.

⁶ Aron Densușianu (19 noiembrie 1837, Densuș, jud. Hunedoara – 2 septembrie 1900, Iași). Istoric literar, traducător, poet și folclorist român, a devenit membru corespondent al Societății Academice Române la 13 septembrie 1877. Studii de drept. Profesor de drept la Universitatea din București și apoi profesor de la Catedra de Limbă și Literatură a Universității din Iași. Colaborator la principalele publicații ale vremii, a scris printre altele și o epopee în 12 cânturi, *Negriada*, în care încearcă să redea momentele întemeierii Țării Românești. Cf. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-1999. Dicționar*, București, 1999, p. 162.

⁷ Ieronim Barițiu (7 august 1848, Brașov – 6 martie 1899, Sibiu). Publicist și traducător, fiu al lui George Barițiu. Studii juridice la Sibiu, apoi juridice și economice (nefinalizate) la Viena, unde a fost coleg cu Mihai Eminescu. Din 1878 devine redactor la bisăptămânalul *Observatorul*, editat de tatăl său. Cf. Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), *Dicționarul scriitorilor români*, vol. 1 (A – C), București, 1995, p. 194-195.

⁸ Alexandru Roman (26 septembrie 1826, Aușeu, jud. Bihor – 27 septembrie 1897, Sebeșul-Săsesc). Profesor, ziarist, deputat și membru al Academiei Române, a fost un „reprezentant de frunte al generației de la 1848. Studii de filozofie, matematică și teologie la Viena. Profesor la Catedra de

trei nume sunt personalități transilvănene marcante, care și-au pus amprenta asupra vieții politice și culturale din secolul al XIX-lea.

Nu vom încerca să facem o analiză exhaustivă a informațiilor din cele opt scrisori sau variante de scrisori, deoarece nici spațiul nu ne permite așa ceva și nici nu am identificat întotdeauna oamenii, lucrurile, locurile sau evenimentele la care Nicolae Densușianu face referire în rândurile sale. Am considerat însă că este necesar să explicăm anumite aspecte și să aducem câteva lămuriri bibliografice tocmai pentru a creiona mai bine cadrul și compania în care și-a trăit viața și și-a desfășurat activitatea istoricului. În ideea de a oferi mai multe informații celor interesați am optat inclusiv în anexe pentru note de subsol mai ample, care să facă trimiteri și să ofere lămuriri suplimentare, pentru că doar simpla publicare a corespondenței ar fi părut mult prea săracă și uneori chiar redundantă.

Astfel, un aspect care trebuie evidențiat este faptul că în prima parte a scrisorii din 10 noiembrie 1878 adresată fratelui său Aron⁹, Nicolae face mai multe referiri la obiectul interesului său din acea perioadă și totodată la scopul campaniei sale de cercetări: evenimentele din jurul răscoalei lui Horea. El recunoaște astfel că pentru a afla cât mai multe amănunte despre evenimentele din 1784-1785, în primul rând al trebui să găsească și să studieze actele cuprinse în procesul lui Horea, dar nu are timp să umble după el, deoarece „procesul acesta nu se află în archiva fostei cancelarii aulice ci în archiva imperială”. Astfel, „ar trebui să mă duc la Viena și acolo ori aș avea succes ori nu, ar trebui să petrec mai multe luni – dar eu nici nu mai am speranța a putea străbate așa ușor la el”.

Alte câteva paragrafe din respectiva scrisoare redau discuțiile care s-au iscat de-a lungul timpului în jurul comisiei conduse de baronul Anton von Jankovich în privința cauzelor și desfășurării răscoalei. Apoi, tot cercetând actele oficiale ale

---

Limbă și Literatură Română la Universitatea din Pesta, a fost și redactor al publicațiilor „Concordia” (1861-1866) și „Federațiunea” (1868-1876). Cf. Maria Berény, *Alexandru Roman*, în vol. *Aspecte național-culturale din istoricul românilor din Ungaria (1785-1918)*, Budapesta, 1990, p. 134-140.

⁹ Vezi Anexa 1.

Camerei Transilvane din anii imediat următori răscoalei, Nicolae Densușianu scrie că în procesele verbale respective „se inculpează autoritățile de atunci că au falsificat investigațiunea lui Molnar ce fusese trimis la răsculații din Zarand. Astfel, delațiunea lui Molnar după cum e publicată de Szilágyi¹⁰ putea să fie adevărată numai în cestiunile ce nu aveau un caracter mai delicat”.

Subliniind astfel dificultățile pe care le întâmpină asemenea cercetări de arhivă, autorul scrisorii nu omite însă nici bucuria descoperirii unor scrieri mai puțin cunoscute vizavi de subiectul care îl interesează. Este vorba despre un fragment dintr-o „istorie a lui Horea”, redactată în limba maghiară și publicată chiar în 1785 la Pojon (azi Bratislava). „Apariția acestei scrieri – deși eu numai un fragment am aflat din ea – nu este cunoscută nici lui Teleki¹¹, nici lui Szilágyi”, notează Densușianu cu satisfacție. Apoi amintește și câteva versuri dintr-un poet maghiar fără importanță, Gyöngyössi János¹², specificând „că toată poesia este numai cel mai turbat venin asupra lui H[orea] și a poporului român”. Respectivetele versuri satirice le preia dintr-un volum tipărit la câțiva ani după evenimente, în 1790 și ele „au circulat în numeroase copii, înainte de a vedea lumina tiparului, uneori fără cunoașterea autorului”¹³.

Cu această ocazie, Nicolae Densușianu aduce câteva amănunte privitoare la activitatea sa zilnică, la faptul că „de când am început la lucru am decopiat pe fie care zi câte două coale. Se poate ca eu o să mai rămân aici două săptămâni întregi

---

¹⁰ Szilágyi Ferencz, *A Hóra-világs Erdélyben [Vremurile lui Horea în Ardeal]*, Pest, 1871. Cf. Gheorghe Bartoș, *Răscoala lui Horea. Bibliografie analitică*, București, 1976, p. 17.

¹¹ Teleki Domokos, *A Hóra-támadás története [Istoria răscoalei lui Horea]*, Pest, 1865. Cf. Gheorghe Bartoș, *op. cit.*, p. 22.

¹² Gyöngyössi János (4 noiembrie 1741, Crasna – 14 martie 1818, Újtorda). Preot reformat, considerat mai mult „creator de versuri” decât poet, cu studii universitare în Belgia. A slujit la Racoșul de Jos și Újtorda. Talentul său nu a fost pe măsura educației astfel că poeziile sale se află în contradicție cu atmosfera epocii și cultura sa generală. A scris versuri pe forme antice, însă majoritatea poeziilor sale sunt de foarte slabă calitate. Vezi mai multe în *A Pallas Nagy Lexikona*, vol. VIII (Gesztely – Hegyvám), Budapeșt, 1894, p. 439-440; *Révai Nagy Lexikona*, vol. IX (Gréc – Herold), Budapeșt, 1913, p. 211.

¹³ Gh. Bartoș, *op. cit.*, p. 49-50.

căci îmi este greu a mă despărți fără de a scruta și decopia tot ce găsesc interesant și util. În modul acesta călătoria mea va ținea mai mult de cum cugetasem. Să fiu numai sănătos să pot împlini ce mi-am propus”. Se observă seriozitatea și dorința autorului de a se achita cât mai bine de sarcina încredințată de Academia Română, însă trebuie remarcat faptul că nu va rămâne la Pesta doar „două săptămâni întregi” căci, cu toată munca depusă, îl vom regăsi în același loc și peste mai bine de șase luni. Iarăși este adevărat că în afară de Arhiva Cancelariei Aulice a Transilvaniei din localitate, Densușianu a mai avut de răsfoit, spre exemplu, Biblioteca Muzeului Național din Pesta, Biblioteca Academiei de Științe din Pesta, Arhiva Universității Regești sau Arhiva Guvernului Transilvan, asta fără a mai socoti bibliotecile și arhivele situate pe celălalt mal al Dunării, la Buda.

Nu lipsesc din scrisori nici detaliile referitoare la unii dintre membrii familiei, despre care oferă sau cere informații, ori le transmite salutări. Astfel îi scrie lui Aron, în epistola din 10 noiembrie 1878, să sărute „mâinile Elenei și Octaviei și cu ocasiunea cea mai de aproape voi avea onoare să mă adresez către Elena cu un raport despre damele de pe aici”, iar în următoarea scrisoare precizează din nou: „Sărută mâinile Elenei și Octaviei și spune-le că mătușa Pușcariu îmi zicea că i se pare că dânsa a scris o critică despre balul din Brașov”.

Conținutul celor două corespondențe către Ieronim Barițiu¹⁴ este aproape identic și se referă la anumite insinuări apărute în paginile publicației *Observatorul*¹⁵ din Sibiu, potrivit cărora Densușianu ar fi fost autorul unor articole nesemnate din *România liberă*¹⁶, ziar ce apărea la București. „Iubite Ieronime”, încearcă să-l

---

¹⁴ Vezi Anexele 3 și 4.

¹⁵ *Observatorul*, cu subtitlul *Ziar politic, național-economic și literar*, a apărut la Sibiu, ca bisăptămânal, între 1 ianuarie 1878 și 15 iunie 1885), având ca redactor responsabil și editor pe George Barițiu. Cf. I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești 1790-1990*, București, 1996, p. 311.

¹⁶ *România liberă*, cotidian politic cu un supliment literar săptămânal având același titlu, a apărut la București între 15 mai 1877 și 14 iunie 1889. Director: D. August Laurian. Cf. I. Hangiu, *op. cit.*, p. 406-407.

convingă Densușianu pe Barițiu, „nici în decursul anului trecut, nici în anul acesta nu am scris nici un fel de articol politic ori literar în România liberă, ba nici chiar nu am vreo cunoștință cine este anonimul acela”. Se cunoaște faptul că în epocă exista această „modă” a articolelor nesemnate, iar implicațiile unor asemenea demersuri puteau isca adevărate furtuni în publicațiile vremii, astfel încât Nicolae Densușianu încearcă să evite un eventual conflict prin câteva rânduri pe care le vrea cât mai sincere și adresate direct celui responsabil, în locul unei riposte oficiale în paginile altei publicații.

Aceeași grijă pentru conținut o regăsim și în scrisorile către Alexandru Roman, mai ales că trei dintre ele sunt variante ale aceluiași text¹⁷, prin care se încearcă găsirea celei mai eficiente formulări pentru a-i atrage corespondentului său atenția asupra unei chestiuni extrem de delicate, în speță fiind implicați mai multe cunoștințe comune ale celor doi. Chestiunea e cea a documentului Unirii religioase, asupra căruia însă vom reveni cu altă ocazie, pentru că subiectul merită dezvoltat cu atenție.

Toate cele patru texte sunt redactate în 27 și 28 mai 1879, în contextul în care Alexandru Roman se găsește la București pentru a participa la sesiunea extraordinară a Academiei Române, care își începuse lucrările la data de 23 mai/4 iunie, după ce, prin „înaltul decret” nr. 749 semnat de Carol I la 29 martie/10 aprilie, Societatea Academică Română își schimbase numele în Academia Română¹⁸. Pe lângă problemele curente pe care îl frământă pe Nicolae Densușianu, legate de misiunea sa, de amănuntele pe care le oferă sau le cere despre diversele cunoștințe comune, de probleme mai mult sau mai puțin politice sau culturale, Nicolae Densușianu lasă pentru un moment – ceea ce i se întâmplă foarte rar – seriozitatea deoparte și își permite să-i scrie lui Alexandru Roman pe un ton glumeț¹⁹, din care

---

¹⁷ Vezi Anexele 6, 7 și 8.

¹⁸ Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române în date (1866-1996)*, București, 1997, p. 61.

¹⁹ Vezi Anexa 5.

reiese însă gustul amar al unor adevăruri crude, aluzie la starea de război prin care România trecuse în anii 1877-1878: „Mă bucur că ați ajuns în pace și sănătate în capitala Românilor, sper că de astă dată nu Vă veți împedeca de atâția ruși morți de beți ca în anii trecuți”.

În încheiere, dorim să precizăm că intervențiile noastre în textele reproduse în anexe pentru întregirea unor cuvinte sau pentru adăugarea unor expresii care lipsesc le-am introdus între paranteze pătrate. Sublinierile anumitor cuvinte sau propoziții aparțin autorului scrisorilor. Totodată, am transcris textele, în cea mai mare parte, în conformitate cu normele ortografice actuale, deși am păstrat unele cuvinte originale, fie pentru ar fi trebuit să le înlocuim de multe ori cu sinonime, fie pentru că am dorit să mai păstrăm din farmecul unor expresii din secolul al XIX-lea. În plus, trebuie ținut cont de faptul că în perioada redactării acestor corespondențe limba română se afla într-o continuă căutare a formelor de expresie, astfel încât am fost nevoiți să uniformizăm oarecum stilul, în sensul folosirii unei singure forme pentru un cuvânt redactat de Nicolae Densușianu în mai multe variante, uneori chiar în cadrul aceleiași scrisori.

Nicolae Densușianu. A few letters from Pesta (Summary)

This paper presents a part of the correspondence between Nicolae Densușianu and some personalities of the time, correspondence found in the Nicolae Densușianu Archives from the Library of the Romanian Academy, Bucharest. There is the question of eight letters sent to Aron Densușianu, Ieronim Barițiu and Alexandru Roman, in the period of time November, 10th, 1878 and May, 28th, 1879.

Keywords: letters, Nicolae Densușianu, Alexandru Roman, Ieronim Barițiu, Aron Densușianu.

Cuvinte cheie: corespondență, Nicolae Densușianu, Alexandru Roman, Ieronim Barițiu, Aron Densușianu.

ANEXE

**Scrisori ale lui Nicolae Densușianu
către Aron Densușianu, Ieronim Barițiu și Alexandru Roman****Anexa 1²⁰**

[Către Aron Densușianu]

Pesta, 10 Nov. 1878

Iubite frate,

Astăzi am primit scrisoarea ta.

Ai dreptate cu procesul lui H[orea], că acela ar trebui mai întâi aflat și studiat; dar eu – lasă că nu am deodată timpul de a umbla după el, fiindcă ar trebui să mă duc la Viena și acolo ori așa avea succes ori nu, ar trebui să petrec mai multe luni – dar eu nici nu mai am speranța a putea străbate așa ușor la el.

Procesul acesta nu se află în archiva fostei cancelarii aulice ci în archiva imperială.

Din procesele verbale ale Camerei transilvane din 1790/91 am aflat că în secolul trecut și în special în camera acesta au fost foarte multe debateri în privința „investigațiunei Jankoviciane” a lui Horea. Camera transilvană de atunci [care ia] în considerare că în archiva țării nu se află de loc investigațiunea lui Jankovits, decise să o ceară de-a dreptul de la Împăratul și [luând] în considerare că investigațiunea a fost condusă cu intențiuni anti-nobile hotărî ca apoi să se facă o nouă investigațiune. Spre scopul acesta a și dat instrucțiuni speciale deputațiunei ce o trimesese la Împăratul; dar până în ziua de astăzi ea nobilimea transilvană nu putu vedea investigațiunea.

Tot în procesele verbale ale Camerei acesteia se inculpează autoritățile de atunci că au falsificat investigațiunea lui Molnar ce fusese trimis la răsculații din Zarand. Astfel, delațiunea lui Molnar după cum e publicată de Szilágyi putea să fie adevărată numai în cestiunile ce nu aveau un caracter mai delicat.

Din acestea așa dară te vei convinge despre dificultățile ce are se le întimpine omul până să poată pătrunde la actele acestea.

Între alte documente ce am descoperit aici îți amintesc deocamdată despre un fragment dintr-o „istorie a lui H[orea]” publicată în Posion la 1785 în limba ungurească.

---

²⁰ Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu – S (Correspondență)*, S 75 (5)/DXXX.

Apariția acestei scrieri – deși eu numai un fragment am aflat din ea – nu este cunoscută nici lui Teleki, nici lui Szilágyi.

Horea încă și-a avut poetul său pe Gyöngyössy, poetul transilvan din secolul trecut, care a descris revoluțiunea lui H[orea] în 250 hexametre și pentametre începând astfel:

*„Ha nem jot? Rosszat is Muzám Valaha irj!
Jajgass bár vagy mongjad, sirj, Kaliopem, sirj!”²¹*

Se înțelege însă de [la] sine că toată poesia este numai cel mai turbat venin asupra lui H[orea] și a poporului roman.

Celelalte ți le voi împărtăși când voi veni, atâta însă spun că de când am început la lucru am decopiat pe fie care zi câte două coale.

Se poate ca eu o să mai rămân aici două săptămâni întregi căci îmi este greu a mă despărți fără de a scruta și decopia tot ce găsesc interesant și util.

În modul acesta călătoria mea va ținea mai mult de cum cugetasem. Să fiu numai sănătos să pot împlini ce mi-am propus.

Alaltăieri a sosit aici și Pușcariu bătrânul. M-am mirat de el cum a îmbătrânit și i s-a împlut fața de păr. După cât am putut eu observa este cam rece de cauzele familiare ale Elisei. Îmi spunea că doctorul s-a plâns că Elisa a recidivat în urma scoaterii sale din institut și că Pipoșiu întâiași dată nu a voit să deie față cu el. De altmătrelea Elena să nu-i spuie de aceste lui Pipoșiu [un rând și jumătate de text tăiat ce nu mai poate fi descifrat, n.n.] pentru că nu voiesc să devină cestiuni de pertractări și imputări. Din cauza acesta mi-am și propus a mă duce mai rar la dânsul. Mai adeseori mă duc la Romani unde facem câte un preferanțiu căci și lor le este urât singuri ca doi cuci.

De altmătrelea ne mânca urâtul aici căci după ce termin la două ore d[upă] a[miaza] apoi sunt liber și nevoind a face multe cunoștințe pe aici – din cauze ce nu ți le mai pot scrie – nu am cu cine să mă mai distrag, se mai povestesc.

Sărută mâinile Elenei și Octaviei și cu ocaziunea cea mai de aproape voi avea onoare să mă adresez către Elena cu un raport despre damele de pe aici.

Te sărut, Nicolae.

²¹ În traducere: „Dacă nu de bine? Atunci de rău! Dar scrie-mi muza mea, Valahia, să te vaiți sau să-mi zici, plânge, Koliepem, plânge!”.

Anexa 2²²

[Către Aron Densușianu]

Pesta, datul poștei [1878]

Iubite frate,

Când voi termina aici încă nu pot ști fiindcă după cum ți-am scris lucrând acum în archiva statului și în special în archiva cancelarii aulice mă duc din număr în număr până când mi se înfundă. Aș mai avea apoi să folosesc cat [de] puțin și archiva guvernului transilvan care se afla tot aici și apoi archiva fostului consiliu locutenențial al Ungariei. Acesta din urma este importantă pentru evenimentele petrecute pe teritoriul Ungariei și în special în comitatele Aradului, Biharii și în Banat, ce sunt așa pucin cunoscute.

În colecțiunile de manuscrise din Museul transilvan din Clusiu încă se află o mulțime de documente copiate din actele guvernului însă mai bine ați voi să folosesc originalele de cât copiile făcute de alții. La toată întâmplarea eu ași voi ca pe la începutul lunii lui Mai să fiu la București sau cel pucin în Brașov. Apoi la toată întâmplarea ați voi cel pucin câte o săptămână se rămân prin Clusiu, Vasarhei și Blasiu. Eta necas! De o parte nu ași voi se las ocașiunea nefolosită și de alta parte ași dori se pot termina cât mai curând. În această dilemă mă aflu.

Aici am aflat încă un product literar a lui Șincai cu totul necunoscut până astăzi. Opera este tipărită și conține patru foi sau 8 pagini in 4°. Titulul este *Ad plantus Samuleli Vulkán* – adică o bine ventare la instalarea Episcopului Vulcan și conține două poesii în limba română cu litere latine de Șincai, una *Ad Daco-Romanos*, alta *Ad Illustrissimum Dominum Episcopum*; apoi o poesia [în] limba ungurească, tot [o] bine ventare pentru Vulcan de Marzsina Pop Istvan în numele tinerimii de la universitatea din Pesta, și altă poesia în limba latină de Constantinus Farkas, tot în numele tinerimii. Dar și ceste două din urmă, după mărimea și forța ideilor se văd a fi producțiunile lui Șincai. Din fericire broșura acesta am aflat-o la o riza [?] de anticar de aici, pe când în bibliotecile de aici nu există.

Frate dragă, te rog tramite pe cineva la Irimie tiostarogul [?] se-mi aleagă o cutie ~~buna~~ alva buna, platește și spune să mi-o trimită aici la adresa mea. Cutia să nu fie de tot mică fiindcă ~~pentru ea~~ nu este pentru mine, ci pentru Roman ~~și apoi~~ care mă a rugat să-i procures de undeva, și

²² Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu – S (Corespondență)*, S 75 (6)/DXXX.

apoi fiind de nenumărate ori la el la prânz și la cină ași voi bucuros să-l mulțumesc și eu cu atât de o cam dată.

Sărută mâinile Elenei și Octaviei și spune-le că mătușa Pușcariu îmi zicea că i se pare că dânsa a scris o critică despre balul din Brașov. ~~fiindu ca Vulcanu i ar fi disu că~~

Vă sărut, Nicolae.

Anexa 3²³

[Către Ieronim Barițiu]

Pesta, 9 Aprilie 1879

Iubite Ieronime,

Atât astă toamnă cât și în zilele trecute am avut ocașiune a ceti în stimabilul D.-Voastre diariu nisce articuli polemici cari fără să mă numească trecu însa foarte aproape de adresa mea, încât îmi vine a crede că Onorabila Redacțiune a *Observatoriului* este de părere că eu ași fi autorul articulilor anonimi din *România liberă*.

Te rog însă, pe lângă respectuoasele mele complimente, a descoperi tot odată venerabilului Domniei tale Părinte, că eu încă din luna lui Octobree a anului trecut mă aflu în Pesta cercetând bibliotecile și arhivele de aici și nici în decursul anului trecut, nici în anul acesta nu am scris nici un fel de articlu literar ori politic în *România liberă*, cu atât mai puciu am cunoscință cine este anonimul acelor polemici.

~~Primese~~ Dorindu-Vă din inimă zile fericite, te rog a primi asigurarea deplinei mele stime și considerațiuni.

Nic Densușianu, adv.

---

²³ Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu*, VII, varia 3, fila 3 (din fostul mss. 5328).

Anexa 4²⁴

[Către Ieronim Barițiu]

Pesta, 11 Aprilie 1879

Iubite Ieronime,

Atât astă toamnă cât și în zilele trecute am avut ocaziune a ceti în stimabilul D. Voastre Diariu nisce articuli polemici care fără să mă numească încâtuva însă trecu aproape de adresa mea, și ația îmi vine a crede că Onorabila Redacțiune a *Observatoriului* este de părere ca poate eu ași fi autorul articulelor anonimi din *România liberă*.

Te rog însă, ca pe lângă respectuoasele mele complimente, să binevoiesci a împărtăși venerabilului D. Tale Părinte, ca eu încă din luna lui Octobree a anului trecut mă aflu în Pesta cercetând bibliotecile și arhivele de aici și nici în decursul anului trecut, nici în anul acesta nu am scris nici un fel de articlu politic ori literar în *România liberă*, ba nici chiar nu am vreo cunoștință cine este anonimul acela.

Dorindu-Vă din inima sărbători fericite, Te rog a primi asigurarea deplinei mele stime și considerațiuni.

Nic Densușianu, avocat.

Anexa 5²⁵

[Către Alexandru Roman]

Pesta, 27 Mai 1879

Stimate Domnule Roman,

Prețuita D. Voastră scrisoare am primit-o numai aseară la 7 ore, din cauza că portariul a ținut-o la sine, fără a mi-o trimite în odae.

Aastă domaneția am și alergat la librăria Academiei, dar fiind Dumineca am aflat-o închisă și așa nu pot îndeplini comisiunea până mâne.

---

²⁴ Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu*, VII, varia 3, fila 4 (din fostul mss. 5328).

²⁵ Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu – S (Corespondență)*, S 25 (1)/DXXXIII.

Mă bucur că ați ajuns în pace și sănătate în capitala Românilor, sper că de astă dată nu Vă veți împedeca de atâția ruși morți de beți ca în anii trecuți și nici nu-ti mai vedea firme rusesci cum afișase frații noștri bulgari de acolo Stanov, Cristodoru și Constantin Idca.

Asemenea mă bucur că ați aflat voinic pe amicul meu Santu. Mi dor de el fiind că în tot timpul aflării mele în Bucuresci cu el mi mai schimbam ideile și distrăgeam orele libere. Îndată ce voi fi mai ușurat îi voi scrie și dânsului. De la frate-mio nu am primit nimica, nu știu este în Brașov ori se află în Bucuresci; îi scriu și lui astăzi.

De când vă ați dus de aici eu am rămas ca cucul. Pe la Pușcariu mă duc foarte arare ori din cauză că mă omoară căldura. Bietul stredoiu âmblă și el încoace și încolo fără să scie încotro să apuce și ce să facă. Astăzi mi se pare s-a închis și Parlamentul unguresc și el îmi zicea că i greu să se întoarcă la Brașov cu straița goală; alegătorii lui asceptă covrigi și el nu le poate duce nici mămăligă rece. De altumentrelea este bine și speră că cu acest act se va fini tragicomedia Brașovenilor.

Te rugasem a mă informa: dacă colecțiunea mea a sosit ori nu la Academie. Se vede că în grabă V-a scăpat din condei cestiunea acesta. Cred însă că va fi agiuns de oarece alt cum mă făceați atent.

După cum pot judeca din șirurile D-voastre sesiunea aceasta va cinea cel pucin o lună de nu mai mult.

Aveți bunătate a mă informa la timpul său despre decisiunea Academiei în privința mea fiindcă sacul este cătră fund.

Salut pe amicul Santu.

Al D-voastre adânc stimător și devotat,

Nic Densușianu.

Anexa 6²⁶

[Către Alexandru Roman]

Pesta, 28 Mai 1879

Onorate Domnule Roman,

Amesurat promisiunii mele de ieri am onoare a Vă trimite aici cărțile pentru cari Vă ați adresat.

---

²⁶ Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu*, VII, varia 3, fila 1-2 (din fostul mss. 5328).

Statutele Academiei se cuprind în Almanac, ele au fost revizuite și modificate de vreo două ori de la 1830 încoace și textul pe care vi-l trimet, după cum veți binevoi a Vă convinge și D-voastră, cuprinde statutele așa cum sunt astăzi.

Din pretinita Domniei Voastre am aflat că *tandem aliguando* și post tot *discrimina rerum*, Blasienii agiunseră și ei să vedea un exemplariu fotografiat din documentul Unirii, făceau [pe] zimbrii bieții oameni – escepțiune respectabilul preposit Cipariu – Să le fie de bine. Numai nu știu făcutu-iați atenți în privința publicării, căci dacă se ar întâmpla să-l scoată la lumină, sub o formă sau alta, direct ori indirect – atunci ei ar comite un act de mare ușurătate, și spun drept că nu mi-ar părea bine, și foarte tare mă tem ca profesorul Moldovănuțiu²⁷ crescut și trăit numai în Blasiu să nu cugete că așa ceva se poate face, ba încă este un merit pentru el.

Numai așa îmi potiu explica eu manierele fanției (sfinției) sale de a pune mâna pe documentul acesta chiar și tragându-și-l de sub perină, după cum foarte bine știți ce au scris tinereliu Censianu, ca se âmble pe „nesimțite” în urma mea și să pună mâna pe documentul acesta.

Dorind să ne revedem prin Transilvania spre a mai afla câte ceva despre lucrările D-voastre sunt cu tot respectul

Al D-voastră stimător și devotat,

Nic. Densușianu.

Anexa 7²⁸

[Către Alexandru Roman]

Pesta, 28 Mai 1879

Onorate Domnule Roman,

Amesurat promisiunei mele de ieri, am onoare a Vă trimite aici cărțile pentru cari mă ați recercat.

Statutele Academiei din Pesta se cuprind în Almanac. Ele au fost modificate în vreo două rânduri de la 1830 încoace. Textul care vi-l trimit, conține statutele așa cum sunt astăzi.

---

²⁷ Ioan Micu Moldovan (13 iunie 1833, Varfalău, jud. Cluj – 7/21 septembrie 1915, Blaj). Teolog, istoric, folclorist, filolog și pedagog român, a fost ales membru corespondent al Academiei Române din 1871, apoi titular din 1894. Cu studii teologice la Pesta, Viena și Blaj, a fost o autoritate a bisericii greco-catolice din Transilvania, cu o intensă activitate politică și culturală. Cf. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 347-348.

²⁸ Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu – S (Corespondență)*, S 25 (2a)/DXXXIII. Reprezintă o variantă puțin extinsă a scrisorii anterioare.

Din stimata D-Voastre scrisoare am aflat că *tandem aliguando* agiunseră și Blasienii la un exemplar fotografiat din Manifestul unirii. Să le fie de bine!

Nu știu însă dacă i-ați făcut atenți în privința publicării, fiind că de se ar întâmpla să-l scoată la lumină direct ori indirect, în tot sau în parte, dâșii ar comite un act imprudent și mă ar supăra prea mult. Mă tem că profesorul Moldovănuțiu, crescut și trăit în Blasiu, va cugeta în fine că așa ceva se poate face, ba încă este un merit pentru dâșul.

Cel puțin manierele neîndătinute ale sântiei sale de a pune mana pe „nesimțite” pe o copia de pe actul acesta după cum scrisese tinerelui Censianu, precum și declarațiunea D-sale făcută într-o scrisoare către mine că mai are documente bisericesci de publicat pentru un al treilea volum – mă făcu să pot presupune așa ceva.

Vă rog așa dară a-i face pe omeni atenți la cestiunea acesta.

Dorind a ne revedea undeva în Transilvania spre a mai afla câte ceva despre lucrările D-Voastre sunt cu tot respectul

Al D-voastră stimător și devotat,

Nic. Densușianu.

Anexa 8²⁹

[Către Alexandru Roman]

Pesta, 28 Mai 1879

Onorate Domnule Roman,

Amesurat promisiunii mele de ieri, am Onoare a Vă trimite aici cărțile pentru cari mă ați recercat.

Statutele Academiei din Pesta se cuprind în Almanac. Ele au fost modificate de vreo două ori de la 1830 încoace. Textul care vi-l trimit, după cum veți binevoi a Vă convinge, conține statutele așa cum sunt astăzi.

Din stimata D-Voastră scrisoare am aflat că *tandem aliguando*, Blasienii agiunseră și ei la un exemplar fotografiat din Manifestul Unirii. Să le fie de bine!

Nu știu însă dacă i-ați făcut atenți în privința publicării, fiind că de se ar întâmpla să-l scoată la lumină direct ori indirect, în tot ori în parte, dâșii ar comite un act imprudent și mă ar supăra mult.

---

²⁹ Biblioteca Academiei Române – București, *Arhiva Nicolae Densușianu – S (Corespondență)*, S 25 (2b)/DXXXIII. Reprezintă o altă variantă, cu mai multe modificări, a scrisorii prezentate în Anexa 6.

Mă tem că profesorul Moldovan, crescut și trăit în Blasiu, va cugeta în fine că așa ceva se poate face, ba încă este un merit pentru densul.

Cel pucin manierele sântiei sale de a pune mana pe „nesimțite” pe o copie de pe actul acesta, după cum scrisese tinerului Censianu, și declarațiunea D-sale făcută într-o scrisoare către mine, că mai are documente bisericesci de publicat pentru un al treilea volum – mă făcu să pot presupune așa ceva.

Vă rog așa dară a face pe omenii ~~aceștia~~ atenți la cestiunea acesta. ~~ea ei altu cum ar agiunge eu mitropolitul cu tot în acea pozițiune ca eu să descui în publicitate toată istoria dânșilor.~~

Dorind să ne revedem în Transilvania spre a mai afla câte ceva despre lucrările D-Voastre sunt cu tot respectul,

Al D-voastre stimator și devotat,

Nic. Densușianu.